

ИЗБЕГЛИЧКО КОСОВО

Биљана Сикимић
Сања Златановић
Марија Илић
Јелена Јовановић
Драгана Ратковић
Светлана Ћирковић
Марија Вучковић
Владан Јовановић
Бојана Милосављевић

ЛИЦЕУМ 8

КРАГУЈЕВАЦ 2004

БИБЛИОТЕКА
ЛИЦЕУМ
КЊИГА 8

REFUGESS' KOSOVO

Editor in chief
Nikola Tasić

Editor
Biljana Sikimić

LICEUM 8

Kragujevac 2004

ИЗБЕГЛИЧКО КОСОВО

Одговорни уредник
Никола Тасић

Уредник
Биљана Сикимић

ЛИЦЕУМ 8

КРАГУЈЕВАЦ 2004

УРЕЂИВАЧКИ КОЛЕГИЈУМ

др Мирјана Детелић, Балканолошки институт САНУ, Београд
др Милош Луковић, Балканолошки институт САНУ, Београд
мр Тања Петровић, Балканолошки институт САНУ, Београд
др Биљана Сикимић, Балканолошки институт САНУ, Београд
др Петко Христов, Етнографски институт и музеј, Софија

Овај број је остварен у сарадњи са пројектом
„Етнолингвистичка и социolingвистичка истраживања избеглица
и мултиетничких заједница на Балкану“
Балканолошког института САНУ
и Одељењем за језик и књижевност Центра за научна истраживања САНУ
и Универзитета у Крагујевцу

Штампање овог броја Лицема материјално је помогло
Министарство за науку и заштиту животне средине Републике Србије
и
Средња техничка школа из Зубиног Потока.

САДРЖАЈ

Биљана Сикимић,	<i>Избегличко Косово</i>	7
Сања Златановић,	<i>У њојрази за изгубљеним конјексјом: лазарице у Призрену</i>	11
Марија Илић,	<i>Миш између фикције и факције</i>	19
Биљана Сикимић,	<i>Тај њешко да гу има њо књиге</i>	31
Јелена Јовановић,	<i>Све сам га редила</i>	71
Драгана Ратковић,	<i>Цар Урош и краљ Вукашин</i>	77
Светлана Ћирковић,	<i>Мек љеб ко сунђур да једеш</i>	85
Марија Вучковић,	<i>Савремена ѡроучавања ѡајних занайлијских језика: меѡодолошке најомене</i>	109
Владан Јовановић,	<i>Аушенишчност ѡ дијалекајских исказа информайора из северног Косова</i>	131
Бојана Милосављевић,	<i>Глаголски облик знаш у разговорном дискурсу информайорке са Косова и Меѡохије</i>	139
Аутори		147

МИТ: ИЗМЕЂУ ФИКЦИЈЕ И ФАКЦИЈЕ

МАРИЈА ИЛИЋ

Балканолошки институт САНУ, Београд

Айсџиракиџи: На основу транскрипта разговора са информатором из околине Пећи на митолошке теме, анализирана је позиција истраживача, стратегија постављања питања, као и статус који митско биће *аждаја* има у представљеној говорној ситуацији. На крају је према исказима информатора формирана етнолингвистичка одредница.

Разговор са информатором Арсенијем Ивановићем (1929, средња школа, село Набрђе¹), вођен је у избегличком кампу Лештане (29. XII 2002). У тренутку када се разговор води, информатор је расељено лице, смештен са сином, снајом и унуцима у колективном центру.² Као истраживач користила сам етнолингвистички упитник са циљем да прикупим што више етнолингвистичких и етно-дијалекатских факата за ограничено време. Информатора сам тог дана први пут упознала: са становишта истраживача-етнолингвисте он се уклапа у схему компетентног информатора према годинама старости и везаности за место рођења, док његов степен образовања указује на могући отклон од руралне средине и повећани утицај писане културе.³

¹ Набрђе је село у околини Пећи, које је имало већинско албанско становништво и према извештају нашег информатора само три српске породице.

² Повољна околност рада у избегличком кампу је та што су дислоцирани људи углавном без обавеза и послова које су обављали код својих кућа, тако да имају „сувишак“ времена. Недостаци оваквог рада су стална флукуација људи из собе у собу, као и чињеница да у једној соби често живи многочлана породица, тако да је тешко обезбедити неопходно одвајање истраживача и информатора ради вођења и снимања разговора.

³ О компетентном информатору у етнолингвистичким истраживањима уп. Сикимич 2002.

Метода: митологија као тема за разговор

Етнолингвистички упитник има широк распон тема које се углавном односе на духовну културу: од животног и годишњег циклуса све до митологије.⁴ Искуство рада на терену показало је да, узимајући у обзир индивидуалне специфичности информатора и истраживача, теме везане за митологију спадају међу најделикатније. Деликатнима за разговор их чине обичајни и магијски табуи који се за њих везују, као и идеолошко опозиционирање религијским одредбама. Питање везано за митолошке теме тиче се, поред осталог, личних веровања и потребно је да информатор има елементарно поверење у истраживача како би изнео своја искуства везана за те теме. Митолошке теме су, уосталом, идеолошки опозиционирани и скептицизму модерног доба, што утиче у мањој или већој мери и на истраживача и на људе традицијске културе.

Саговорници са Косова нису показали дистанцу у односу на свет народне митологије која је важан чинилац њиховог ритуалног живота; због тога се у разговору релативно лако прелазило на митолошке теме. Једино примећено ограничење односи се на табуе везане за демоне који се још увек доживљавају као потенцијално опасни (нпр. вештица, вампир). Могу се пратити паралингвистички и лингвистички индикатори односа информатора према још увек активно опасним демонима (нпр. вештица, вампир) и демонима који се фолклоризују (нпр. караконцула, аждаја, вила);⁵ односно како биографске, документарне и веристичке наративе постепено замењују фолклорни текстови.

Контекст: синопсис разговора

Информатор Арсеније Ивановић, иако има средњошколско образовање, готово да није показао дистанцу у односу на народну митологију. На митолошке теме се дошло одмах након уводног дела разговора. Транскрипт овог разговора представља врло сложен етнодијалекатски

⁴ Овде се пре свега мисли на упитник Плотникова 1996, који је коришћен као полазиште за истраживачки рад; у истраживању словенских говора на Косову коришћени су и класични дијалекатски упитници који испитују лексику материјалне културе у руралним срединама.

⁵ Поред паралингвистичких показатеља да се ради о још увек активно опасном демону (информатор се теже одлучују да прича о томе, снижава глас, неки пут се осврће) постоје и лингвистички индикатори — магијске формуле које се активирају при помену опасног демона, уп.: „(Јесте испричали некоме за тај ваш сан да сте сањали да вас та жена тако притискала?) Причала сваком. (И шта кажу они, ко је то?) Вештица, убио ју Бог, кажу. Шта ћеш. Изела камен и дрво. (Како изела?) Камен и дрво. Да не је’ никога више.“ (Белошевић Стојна, 1929, рођена у Вериће, удата у Жаково, околина Истока, нема школе, деветоро деце). Овај исказ забележен је током истраживачког рада (19. XII 2002) у избегличком центру Лештане.

текст са бројним дигресијама које су усмераване асоцијацијама и питањима и истраживача и информатора.⁶ Будући да је предмет интересовања у овом раду само један сегмент разговора (легенда о аждаји), биће представљен кратак синопсис, како би се могао видети контекст и говорни оквир у коме се добија прича о аждаји. Курзивом су обележени делови који се односе на одговор или дигресију информатора, термини су дати у полунаводницама:

питање о записима — *легенда о 'аждаји' поред записа* — питање о табуу проласка поред записа — *табу проласка поред гробља и 'љугаји' (вамџир)* — *фолклорни сиже о невести која је прогуљала јабуку* (уп. интернационални сиже АаТh 709) — питање о аждаји — *'аждаја' и њанине* — питање о закопаном благу — *прича о закопаном благу* — питање о микролокалитетима — легенда о Косову као некадашњем језеру⁷ — питање о светом Виду и Богородици — *легенда о грађењу 'Швајског мосџа'* (мотив «зидане Скадра»; уп. Krstić 1984: A 5,22) — питање о вилама и опасном месту да се нагази — *'огребина' и ојџи о 'аждаји'*.

На питање о једној легенди информатор често одговара причом о другој (нпр. питање о светом Виду и Богородици — *легенда о грађењу 'Швајског мосџа'* (мотив „узиђивања људске жртве“, Krstić 1984: A 5,22). Уочава се да све дигресије припадају митлошко-фолклорним темама, што указује да и сам информатор интуитивно сврстава разна предања (етиолошка, демонолошка) у исти корпус.⁸

Прагматика: стратегија питања

О субјективним ограничењима истраживача и његовом утицају на информатора у етнолингвистичком интервјуу већ је писано.⁹ Сикимић (2004: 852) полази од савременог концепта 'објективације' испитаника (за разлику од уобичајене праксе 'опсервације') и разликује више нивоа

⁶ О термину „етнодијалекатски текст“ уп. Сикимич 2002.

⁷ Ова легенда у ствари вероватно представља усмену интерпретацију научне хипотезе о постанку косовске потолине од језера (уп. нпр. Цвијић 1996:386–388). Било би значајно истражити како је ова легенда доспела до информатора: преко писмене културе и школе или је дошло до повезивања са неким старијим етиолошким предањем.

⁸ У науци је већ утврђено да већина сижеа и мотива усмене прозе (бајки, предања) води порекло од мита (уп. Мелетински 1983:267; Детелић 1996:13). Смештање разних предања у исти контекст можда указује на подсвесно осећање информатора да ова предања везује припадност истом корпусу — митском. То такође може бити и индивидуална особеност ове конкретне говорне ситуације и производ случајности.

⁹ Утицај истраживача на дискурс информатора у етнолингвистичким интервјуима анализиран је у: Сикимић 2004 и Илић 2005; у социолошким интервјуима у: Гоффманова 2000; са становишта прагматичке лингвистике тај утицај је анализиран нпр. у Regin et al. 2003.

на којима долази до успостављања релација истраживач — информатор, информатор — говорна ситуација (од лингвистичких „језичка интерференција“ до паралингвистичких „емотивне реакције“).

1. Критика истраживачке позиције: интерференција

1.1. Неактивирајуће конструкције

Иако је начелно непожељно почињати питања са: *јесће ли, да ли сће*, на која очекивани одговор може бити: *да* или *не*, у транскрипту се види да је већина питања управо тако формулисана. Овако учестала пракса може се објаснити потребом истраживача да се уштеди на времену и што пре добије жељени одговор:

[1] (А јесте имали у селу записе?) Не. (Нисте имали закршћена дрва?) Не, не.

Некада саговорник, без обзира на тако формулисана питања, даје шире објашњење. И информатор и истраживач су свесни да се не ради о неком интервјуу упитничког типа већ о интервјуу — разговору, зато се јављају разговорне дигресије:

[2] (Јесу они били око цркве или поред, или?) Не, не, они су биљи ван ван ван цркве. Ван цркве, то је било, школа стара била раније, поред ти дубова. И сад та школа нестала, сад је нова рађена. И ти дубови су били поред те школе. И нестало, нема ту ништа.

Исту релацију истраживач-информатор, само у обрнутом смеру, анализира Сіrkовић 2004. Према типу одговора који настају као последица одређених истраживачевих питања ауторка уочава три типа одговора, од којих би конкретно овој релацији одговарао тип „директан минимални одговор“ (уп. [1]) и тип „директан одговор са објашњењем“ (уп [2]).

1.2. Индуковање (не)одговарајућег термина¹⁰

Индуковање (не)одговарајућег термина може се пратити на више нивоа: лексичко-фразеолошком [3], [4], на нивоу синтаксичке конструкције (нпр. [2] „(Јесу они били око цркве или поред, или?) Не, не, они су биљи...“ или [5]), и на нивоу сижеа.

[3] (Нисте имали закршћена дрва?) Не, не

¹⁰ Термин који означава овакву интерференцију преузет је из: Сикимић 2004:852, с тим што Сикимић не користи заграду у „(не)одговарајући“; у овом случају употребљена је заграда да би термин обухватио и индукцију „одговарајућих“ термина. У Сикимић 2004 овај термин се односи пре свега на лексичко-фразеолошки ниво тј. на понављање лексеме или фразе из истраживачевог питања. Међутим, у нашем случају значење овог термина проширено је и на друге језичке нивое (о индукцији синтаксичке конструкције уп. Илић 2005).

[4] (И шта је још причао, како *изгледа* она?) Она *изгледа* као животиња нека.

Сугерисањем синтаксичких конструкција може се посредно сугерисати и сиже.¹¹ У овом транскрипту глагол који истраживач најчешће користи у питањима је *йричайи* (нпр. [4], [5]). На тај начин се сугерише информатору да су пожељне форме које подразумевају „причање“ као посредовање — дакле легенде, предања, митови.

[5] (А шта су то *йричали* за аждају, то ми је интересантно?) Аждаја, и сад *се йрича* за аждају да да да постоји.

1.3. Етнографско/дијалекатско знање¹²

Етнографско знање помаже истраживачу у вођењу разговора и у мимикрији — истраживач се представља као неко ко дели свет сличних представа са информатором (нпр. [6]).¹³

[6] (А чуди ме то за виле. Ја сам, исто то кад сам била у том Крњину, ту су ми показивали ‘де је овако спаљена земље у кругу, ту су ми говорили да је вилинско коло. Ту се не да деци да се гази.) Ја за-то не-знам, само знам на планину, нашу планину, ама све би реко човек да је то, то је вила.

Такво знање може бити неопрезно искоришћено као директна сугестија сижеа или предања информатору (нпр. [6], [7]).

[7] (А јесу причали ‘де, можда, ‘де су били ти дубови да је можда било неко закопано благо или тако нешто? Да је та аждаја можда чувала то закопано благо?) Нису о томе причаљи. Нису, да су то причаљи, копаљи би људи. (смех).

2. Критика истраживачке позиције: емотивне реакције¹⁴

Из питања и констатација се види да је методска стратегија истраживача анагажована позиција. Могу се регистровати разне емотивне реакције: чуђење (уп. питања: „Озбиљно?“ Или „С ногом?“), задовољство (уп. „А шта су то причали за аждају, то ми је интересантно?“, „Што је то занимљиво за ту аждају, што сте ми испричали“), жеља (уп. „Баш би’ волела то да видим.“).

¹¹ У Илић 2005 уочено је како употреба безличних питања утиче да информатор транспонује причу на општи хабитуални план, а да на нивоу (ре)презентације те конструкције утичу на представљање идеалних модела обичаја.

¹² Термин преузет из Сикимић 2004.

¹³ Наравно такво представљање може бити засновано и на личним убеђењима истраживача.

¹⁴ О емотивним реакцијама пише такође Сикимић 2004, имајући у виду пре свега реакције информатора.

Ипак, често се не може разлучити да ли иза неке „емотивне“ реакције не стоји истраживачки интерес: нпр. чуђење као подстицај за даљу причу или за понављање неког детаља, задовољство као „награда“ информатору у виду похвале, жеља као доказ емпатије истраживача са информатором. И наравно у овом случају се увек може отворити питање истраживачке етике: дакле, до које границе је етично ићи у оваквим истраживањима.¹⁵

3. Фикција / Факција

Из позиције истраживача може се јавити проблем: како поставити озбиљно питање о нечему што вам се често чини као фикција? Сама чињеница да истраживач поставља питања о демонима доказ је фолклорном статусу демонологије у његовој истраживачкој стратегији.¹⁶ Са друге стране, никада се не зна какав ће став имати информатор: да ли је свет демона за њега факција или фикција. Стратегије постављања питања у оваквим случајевима врло су различите и зависе од свих чинилаца говорне ситуације.

Прича о аждаји почиње спонтано и за истраживача неочекивано. Ипак информатор уводи *аждају* глаголом *йричайи*: „Па *йричају* — аждаја, да је то можда било нека светиња.“ Тај глагол, а и речца *можда* свакако сугеришу дистанцу у односу на митску реалију аждаје, али он може бити последица формулације из претходног питања (уп. „А тај дуб, је л’ се *йричало* нешто о њему ‘де се скупљали људи?’“). Позитивна реакција истраживача на помен *аждаје* (уп. „А шта су то причали за аждају, то ми је *интересанно*?“) утиче да информатор смањи показану дистанцу („Аждаја, и сад се *йрича* за аждају да да да постоји, аљи да је *йо* нека сила, вељика, да ту нико не сме да приђе њој“). Информатор реалију *аждаја* преноси из равни прошлости у раван садашњости, из равни „приче“ у раван тврдње (уп. „аљи да је *йо* нека сила“). Ипак, задржавање глагола *йрича се* и израз *йо су сумљели* показују да дистанца још увек постоји. Постепено смањивање дистанце утиче и на истраживача који већ поставља питања са конкретним субјектима (уп. „Ко је гле-

¹⁵ О истраживачкој етици у истраживању „скривених мањина“ уп. Procişer 2004; о етици се може размишљати и када подстичемо свесно или несвесно емотивне реакције код информатора.

¹⁶ На сличан начин би се могло размишљати и о теми народне магије у етнолингвистичким интервјуима. Наиме, у којој мери народна магија и демонологија припадају још увек табуисаним темама народне културе и њеном тајном знању. У свету савремене традицијске културе народна магија *de facto* делом још увек спада у тајно знање, док је демонологија вероватно на прелазу између тајног знања и фолклора.

дао?“). Истраживач чак тражи веристичку потврду реченог (уп. „Озбиљно?“, „Са ногом?“).

У другом одломку интервјуа информатор говори о *аждаји* без дистанце у форми тврдњи (уп. „Она само планине. Она је планине“), што истраживач прихвата и такође говори о *аждаји* као о реалитету (уп. „Значи, аждаје воле само планину“). Укидање дистанце у односу на митски реалитет аждаје показује градацију током разговора. Климакс је у трећем одломку када истраживач тражи од информатора опис аждаје као конкретног бића (уп. „(Је л’ може она да говори људским гласом, аждаја?) Не верујем, не. (А је л’ има једну главу или више глава?) Па изгледа ко ко ко да има две главе. Двоглава. (пауза) (А које боје?) Ко црнкасте. (пауза)“). Таква питања и одговори не само да укидају сумњу у постојање аждаје него прихватају или сугеришу могућност њеног отелотворења у сваком тренутку.

Не улазећи у анализу личних убеђења истраживача и информатора, у овом говорном чину *аждаја* је из равни фикције транспонована у раван факције коју су прихватили и информатор и истраживач.

Митолошки десигнат: *аждаја*

Опис десигната добијен је из више исказа истог саговорника. Кад год се истраживач након неке говорне дигресије врати на тему аждаје, информатор новим подацима употпуњава свој круг представа о овом митском бићу. То може сведочити о некада широком комплексу веровања, предања и легенди које се везују за аждају. Аналитички опис аждаје дат је у форми одреднице и то по моделу предложеном у: Илић 2005.¹⁷

Десигнаџ: аждаја

- Опис:*
1. живи међу дубовима које нико не може пребројати („Па причају — аждаја, да је то можда било нека светиња. Аждаја. И због тога није могло, нико није мого те дубове, овај, да и’ преброји“).
 2. јавља се у лику полужене-полуживотиње која чешља ногом своју дугу косу („Гљедали су, долази ко женска. И чешља косу, вељку косу, д’ извинете до до доне (?). И гљедали су како се чешља та аждаја и нису смељи они да приђу ту. (А ко је гледао?) Мољим? (Ко је гледо?)“)

¹⁷ У Илић 2005 предложен је модел етнолингвистичке одреднице следеће структуре: ◊ дијалекатски термин [научни термин]; ○ изведенице, типичне фразе или пословице; ◆ научни опис десигната са илустративним исказима информатора; ▲ оцена информатора о прагматичком значењу; ► подаци из литературе о блиском етничком и регионалном окружењу; ▼ коментари о усменом дискурсу информатора и подацима добијеним у исказима.

Па гљедано је, неко је гљедано то и прено је. (Озбиљно?) Пренео је. (И шта је још причао, како изгледа она?) Она изгледа као животиња нека, али има вељику косу и са ногом чешаљ узме и чешља се.“)

3. живи у планинама, а један камен изгледа као аждаја: има две главе и ноге, црнкаста је. („То је такав лик, има оно кад сунце угрије, реко би ти: ‘Ено је, жива је, ту је. Ту је аждаја.’ На тај крш, камен. (Баш би’ волела то да видим.) Аждаја, аждаја, то то то је сила, кажу, не сме нико да приђе. (Је л’ може она да говори људским гласом, аждаја?) Не верујем, не. (А је л’ има једну главу или више глава?) Па изгледа ко ко ко да има две главе. Двоглава. (пауза) (А које боје?) Ко црнкасте.“)

Прагматичка оцена: Сањају аждају, велика, ноге оно. Да она кад зине може човека да да да прогута. Која сила. (пауза) (Јесу то сањали кад ће нешто лепо да им се деси или кад нешто лоше?) Лоше.

Литература: Термин *аждаја* („незасита особа или домаћа животиња“ Косово, Елезовић I s.v. *аждаја*; „незаситост“ Призрен, Чемериќић 2001 s.v. *аждаја*; уп. ЕРСЈ I s.v. *аждаја*; „смук коме се прекине један део репа и онда добије крила и гриву и лети“ Средска, Вукановић 2001 s.v. *аждер*); будући да су представе о *аждаји* код балканских Словена хибридне *аждаја* се повезује са *ламјом* и *халом* (СМ s.v. *аждаја*); веровања о *аждаји* раширена су у фолклору балканских Словена, она се најчешће везује за језера и дубоке воде, а по дистинктивним цртама забележеним у одредници најближе је веровање из Бугарске (Родопи) где је описују као „змију са две главе, или као нешто велико што се може преобраћати у разне облике“ (СМ s.v. *аждаја*); повезивање са женским ликом постоји у веровањима о *ламји* и о (*х*)али (СМ s.v. *ламја*; s.v. *хала*); веровања о *ламји* у лику жене (Ботевград — Бугарска; Дебар, Кичевски крај, Скопље — Македонија), везаност за планину (Ћустендилски крај, Бугарска), као и ареал термина и семантичких поља термина *хала* / *ламја* / *аждаја* в. у: Плотникова 2004:668–676; овакво предање се по неким елементима може довести у везу са митским бићима *змај* (женски лик, Сува Река, Вукаповић 1986:445; везаност за планину и старе храстове СМ s.v. *змај*) и са *караконцулом* (женски лик дуге косе СМ s.v. *караконцула*).

Транскрипт (знаци у транскрипцији: л^о — полумеко л)¹⁸

(А јесте имали у селу записе?) Не. (Нисте имали закршћена дрва?) Не, не. (А тај дуб, је л се причало нешто о њему де се скупљали људи?) Па видите, у Накло је било, било једна површина од можда десет ари, она је била све дубови. То су били ти записи. И те дубове, то је интересатно и дан данас се прича, те дубове нико није мого да и’

¹⁸ На жалост, транскрипцијски знаци у српској етнолингвистичкој школи нису уједначени, зато је избор симбола у транскрипцији често препуштен аутору.

преброји. Покушавали су да ставе по-једног човека, поред сваког дуба и нису могли, па су звали војску. И војнике стаљали и те дубове, није могло да се. Па причају — аждаја, да је то можда било нека светиња. Аждаја. И због тога није могло, нико није мого те дубове, овај, да и' преброји и сада постепено, то је било, они су биљи велики, трули, и постепено они се овај изгубиљи, пропаљи су. Оно од ветра и оно, обаљиљи и сада нема ту ништа. (Јесу они били око цркве или поред, или?) Не, не, они су биљи ван ван ван цркве. Ван цркве, то је било, школа стара била раније, поред ти дубова. И сад та школа нестала, сад је нова рађена. И ти дубови су били поред те школе. И нестало, нема ту ништа. (А шта су то причали за аждају, то ми је интересантно?) Аждаја, и сад се прича за аждају да да да постоји, аљи да је то нека сила, вељика, да ту нико не сме да приђе њој, и да ту долази, гљедали су, долази ко женска. И чешља косу, вељику косу, д' извинете до до доне (?). И гљедали су како се чешља та аждаја и нису смељи они да приђу ту. (А ко је гледао?) Мољим? (Ко је гледо?) Па гљедао је, неко је гљедао то и прено је. (Озбиљно?) Пренео је. (И шта је још причао, како изгледа она?) Она изгледа као животиња нека, али има вељику косу и са ногом чешаљ узме и чешља се. Чешља главу. И то су сумљели да није то та аждаја. (Са ногом?) Да. Да није то та аждаја. (А јесу причали 'де, можда, 'де су били ти дубови да је можда било неко закопано благо или тако нешто? Да је та аждаја можда чувала то закопано благо?) Нису о томе причаљи. Нису, да су то причаљи, копаљи би људи. (смех) (Што је то занимљиво за ту аждају, што сте ми испричали) Па јесте, јесте.

*

(А јесу биле још неке приче везане за аждају, где она воли да буде?) Планине. (Зашто баш у планине?) Она само планине. (пауза) Она је планине. И увек су викали и постоји стварно, постоји камен. Планине, како је камен онај постаљен оно. Исто има ноге, има главу велџику, исто ко аждаја, стоји на врх планине наше. И кажу то је та аждаја. (А како су то Шиптари звали?) Па и они немају други језик. Аждаја. (И они тако кажу?) И они исто ко ми. Пуно назива, пуно ствари, не мож д' изговоре друкше него исти назив наш. (пауза) Ево на пример, наше село зове се Набрђе. Они шиптарски не-знају друкче да га окрену. Набрђе. „Со ро shop?“ — „Набрђе.“ (Значи, аждаје воле само планину) Планину.

(А чуди ме то за виле. Ја сам, исто то кад сам била у том Крњину, ту су ми показивали 'де је овако спаљена земље у кругу, ту су ми говорили да је вилинско коло. Ту се не да деци да се тури.) Ја за-то не-знам, само знам на планину, нашу планину, ама све би реко човек да је то, то је вила. То је аждаја, не вила, него аждаја. То је такав

лик, има оно кад сунце угрије, реко би ти: „Ено је, жива је, ту је. Ту је аждаја.“ На тај крш, камен. (Баш би’ волела то да видим.) Аждаја, аждаја, то, то, то је сила, кажу, не сме нико да приђе. (Је л’ може она да говори људским гласом, аждаја?) Не верујем, не. (А је л’ има једну главу или више глава?) Па изгледа ко, ко, ко да има две главе. Дво-глава. (пауза) (А које боје?) Ко црнкасте. (пауза) (А реците ми да л’ сте ви некада сањали ту аждају?) Не нисам, аљи има људи који су сањали. (И шта су сањали? Јесу причали?) Сањају аждају, велика, ноге оно. Да она кад зине може човека да, да, да прогута. Која сила. (пауза) (Јесу то сањали кад ће нешто лепо да им се деси или кад нешто лоше?) Лоше. (Аха, значи она значи нешто лоше.) Да, лоше, лоше. Каже није добро аждају овај сањати. (Није добро.) Не.

MYTH BETWEEN FICTION AND FACTION

Summary

The subject of this paper is the transcribed ethnolinguistic interview on the mythological topic with one refugee from Peć surroundings. The ideological and pragmatic controversies of this subject in contemporary researches were also discussed. The author underlines the role of the researcher and the pragmatic aspects of her/his influence on the informant during the conversation together with the position of demons, representing system of old mythological believes in the analyzed communicative act. Finally, the mythological being *aždaja* was represented in the form of the ethnolinguistic lexicon lemma.

ЛИТЕРАТУРА

Вукановић
2001	Т. Вукановић: <i>Енциклопедија народног живота, обичаја и веровања у Срба на Косову и Метохији</i> , Београд.
Гоффманова
2000	Ј. Гоффманова: ‘Подсказывание’, ‘поддакивание’ и другие виды стратегии преодоления коммуникативных барьеров, <i>Язык как средство трансляции культуры</i> , Москва, 132–153.
Детелић
1996	М. Детелић: Од мита до формуле (у част Алјоза Шмауса), <i>Мий</i> , Зборник радова, Нови Сад, 13–20.
Елезовић I	Г. Елезовић: Речник косовско-метохијског дијалекта I, <i>Српски дијалектолошки зборник 4</i> , Београд, 1932.
ЕРСЈ I	<i>Етимолошки речник српског језика 1</i> , А–Аш, Београд, 2003.
Илић
2005	М. Илић: Ка етнолингвистичком речнику чипских Срба модели етнолингвистичког дискурса у етнодијалекатском тексту,

Зборник радова са скупа: *Идентификација и положај српске мањине у централној и југоисточној Европи*, Београд, 2005, (у штампи).

- Мелетински
1983
Е. Мелетински: *Поетика мита*, Београд, Нолит.
- Плотникова
1996
А. А. Плотникова: *Материјали за етнолингвистичко истраживање балканославјанског ареала*, Росијска академија наука, Институт славјановедения и балканистики, Москва 1996.
- Плотникова
2004
А. А. Плотникова: *Етнолингвистичка географија Јужне Славине*, Москва, 2004.
- Сикимич
2002
Б. Сикимич: От диалектног к етнодиалектном тексту, *Вопросы региональной лингвистики*, Волгоград, 30–40.
- Сикимић
2004
Б. Сикимић: Актуелна теренска истраживања дијаспоре: Срби у Мађарској, *Теме 2*, Ниш, 847–858.
- СМ
Словенска митологија, енциклопедијски речник, Београд, 2001.
- Цвијић
1996
Ј. Цвијић: *Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије*, Сабрана дела 12, Београд.
- Чемерикић
Д. Чемерикић: Збирка речи из Призрена, грађа за РСАНУ.
- Аа Th
А. Aarne, S. Thompson, *The types of the Folk-Tale, Folklore Fellows Communications 74*, Helsinki, 1928.
- Krstić
1984
В. Krstić: *Индекс мотива народних песама балканских Словена*, Београд, 1984.
- Ćirković
2004
S. Ćirković: Tehnika izrade crepulja — Romi sa Kosova, Зборник радова са другог међународног симпозијума „Духовна и материјална култура на Ромите“, Скопје, 16–17. 01. 2004. (у штампи).
- Perrin et al.
2003
L. Perrin, D. Deshaies, C. Paradis: Pragmatic functions of local diaphonic repetitions in conversation, *Journal of Pragmatics* 35, 1843–1860.
- Promicer
2004
К. Promicer: (Ne-)vidljivost skrivenih manjina na Balkanu. Ne-ka teorijska zapažanja, *Скривене мањине на Балкану*, Београд, 11–24.
- Vukanović
1986
Т. Vukanović: *Srbi na Kosovu II*, Vranje.

ИЗБЕГЛИЧКО КОСОВО

Издаје:

Центар за научна истраживања
Српске академије наука и уметности и Универзитета у Крагујевцу

Ликовно и графичко решење: Стеван Вујков

Лектура и коректура: *Биљана Сикимић*

Прелом: *Давор Палчић*

Тираж: 400 примерака

Штампа и повез: *Призма*, Крагујевац

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
39(=163.41) (497.115)(082)
811.163.41' 282.2(497.115)(082)

ИЗБЕГЛИЧКО Косово / [Биљана Сикимић ... и др.] ; одговорни уредник Никола Тасић; уредник Биљана Сикимић. - Крагујевац : Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета, 2005 (Крагујевац : Призма). - 148. стр. ; 24 цм. - (Библиотека Лицеум, ISSN 1451-1444 ; књ. 8)

На спор. насл. стр.: Refugess's Kosovo. - Податак о ауторима преузет са кор. - Тираж 400. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз свако поглавље. - Summaries.

1. Сикимић, Биљана

а) Народни обичаји - Срби - Косово и Метохија - Зборници

б) Српски језик - Дијалекти - Косово и Метохија - Зборници

COBISS.SR-ID 119675148